

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Факультет соціології

Кафедра соціальних структур та соціальних відносин

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

СОЦІОЛОГІЯ ЕТНІЧНИХ ТА МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

для студентів

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 054 «Соціологія»
освітній рівень бакалавр
освітня програма «Соціологія»
вид дисципліни вибіркова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2024/2025
Семестр	6
Кількість кредитів ECTS	4
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладачі: Анна ТАЩЕНКО, Ольга ФЕДОРЕНКО

Прслонговано: на 2025/2026 н.р. Ольга Федоренко (Чресненська) 08.08.2025 р.
(підпис, ПІБ, дата)
на 20__/20__ н.р. (_____) «__» 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2024

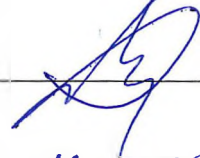
Розробники¹:

Анна ТАЩЕНКО, к.соц.н., доцентка кафедри соціальних структур та соціальних відносин

Ольга ФЕДОРЕНКО, к.соц.н., асистентка кафедри соціальних структур та соціальних відносин

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри соціальних структур та соціальних відносин

Олег МАЗУРИК

Протокол № 12 від «29» 08 2024 р.

Схвалено науково-методичною комісією факультету соціології

Протокол від «31» серпня 2024 року № 7

Голова науково-методичної комісії

Тетяна ЧЕРВІНСЬКА

---

¹ Авторки висловлюють вдячність д.соц.н. Андрію МЕЛЬНІКОВУ, доценту кафедри соціальних структур та соціальних відносин у 2022 р., за розробку опорної версії програми даної дисципліни.

1. Мета дисципліни – сформувати фахове знання про основні теорії та концепції та про соціальні процеси, що пов'язані з етнічною приналежністю та міграцією, і, відповідно, стосуються різних етнічних груп, ідентичності, культурної інтеграції тощо, та сприяти глибшому розумінню толерантності до культурних відмінностей.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. Знати засади історії, теорії та методології соціології.
2. Вміти використовувати джерела емпіричної інформації, розуміти сутність і значення соціальних індикаторів.
3. Володіти елементарними навичками групової роботи та публічної дискусії.

3. Анотація навчальної дисципліни. Дана дисципліна надає студентам знання щодо етнічних відносин, зокрема, про етноцентризм, культурний плюралізм і мультикультуралізм, а також причини, форми і наслідки міграційних процесів у сучасному світі. У процесі навчання передбачено до розгляду виклики, що виникають у міжетнічних взаєминах, взаємодію між корінними населеннями та мігрантами, Дисципліна включає вивчення реальних прикладів, що допомагають зрозуміти практичне застосування теорій та концепцій щодо етнічної приналежності та міграції, а також огляд методів соціологічного дослідження, що застосовують для вивчення етнічних та міграційних процесів. У результаті роботи на заняттях студенти отримують навички аналізу та вирішення проблем, пов'язаних із етнічною та міграційною динамікою, соціальною адаптацією, інклюзією та дискримінацією.

4. Завдання (навчальні цілі):

- надання і закріплення концептуального пояснення сутності і типів етнічних та міграційних процесів;
- вироблення навичок застосування теорій і концепцій щодо етнічних та міграційних процесів для пояснення змін унаслідок суспільних трансформацій;
- вивчення і застосування засад теоретичної інтерпретації та емпіричної операціоналізації етнічних та міграційних процесів, змісту практичних досліджень даних процесів у сучасних суспільствах;
- вироблення навичок визначення тенденцій соціокультурних змін, пов'язаних із етнічними та міграційними процесами у сучасному українському суспільстві.

Завдання дисципліни спрямовані на формування наступних компетентностей:

- СК06. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації;
- СК16. Здатність аналізувати прояви соціокультурного розмаїття суспільства, причини і наслідки соціальних проблем, соціологічно обґрунтовувати способи їх регулювання.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4.автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Ко д	Результат навчання			
1.1	Знати зміст основних понять, категорій та новітніх підходів соціології етнічних процесів та міграцій	Лекції, семінари, завдання для самостійної роботи	Групово та індивідуальна робота на семінарах, контрольна робота, індивідуальне дослідне завдання	10
2.1	Здійснювати теоретичну інтерпретацію етнічних процесів та міграцій на засадах сучасних концепцій трансформації суспільства	Лекції, семінари, завдання для самостійної роботи	Групово та індивідуальна робота на семінарах, контрольна робота, індивідуальне дослідне завдання	10
2.2	Вміти виявляти, аналізувати та інтерпретувати тенденції соціокультурних змін, що	Лекції, семінари, завдання для самостійної роботи	Групово та індивідуальна робота на семінарах, контрольна робота	20

	відбуваються під впливом етнічних та міграційних процесів			
2.3	Критично оцінювати та інтерпретувати результати порівняльних досліджень тенденцій розвитку етнічних та міграційних процесів в українському суспільстві з відповідними тенденціями в європейських суспільствах	Лекції, семінари, завдання для самостійної роботи	Групова та індивідуальна робота на семінарах, контрольна робота	20
3.1	Удосконалення навичок комунікації	Семінари, завдання для самостійної роботи	Групова та індивідуальна робота на семінарах	10
3.2.	Презентація дослідницького проекту	Лекції, семінари, завдання для самостійної роботи	Групова та індивідуальна робота на семінарах, індивідуальне дослідне завдання	30

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Програмні результати навчання (назва)	Результати навчання дисципліни (код)					
	1.1	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2
РН13. Застосовувати інструментарій соціологічної науки в дослідженні різних сфер суспільного життя	+	+		+		+
РН20. Володіти навичками соціологічного аналізу соціальних проблем та соціологічного обґрунтування рішень їхнього регулювання	+	+	+		+	

7. Схема формування оцінки.

7.1. Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. Групова та індивідуальна робота: РН1.1, РН2.1, РН2.2, РН2.3, РН3.1, РН3.2 – **максимум 68 балів/мінімум 42 бали.**
2. Контрольні роботи: РН1.1, РН2.1, РН2.2, РН2.3 – **максимум 12 балів/мінімум 6 балів.**
3. Індивідуальне дослідне завдання: РН1.1, РН2.1, РН3.2 – **максимум 20 балів, мінімум 12 балів.**

- **підсумкове оцінювання: залік.** Для студентів, які набрали сумарно меншу за критично-розрахунковий мінімум кількість балів – 60 балів, для отримання заліку обов'язковим є виконання додаткового індивідуального завдання.

7.2 Організація оцінювання:

1. Групова та індивідуальна робота на семінарах оцінюється по факту проведення заняття, бали накопичуються протягом семестру.
2. Контрольна робота № 1 виконується після вивчення тем 1-5.
3. Контрольна робота № 2 виконується після вивчення тем 6-10.
4. Індивідуальне дослідне завдання виконується протягом семестру і презентується на 3 останніх семінарах.

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій та семінарських занять

№ теми	Назва теми	Кількість годин		
		Лекції	Семінарські заняття	Самостійна робота
1.	Етнічні процеси як предмет соціологічного аналізу	2	4	6
2.	Макросоціальний вимір етнічних процесів	2	4	6
3.	Етнонаціональна соціалізація та ідентифікація	2	4	6
4.	Проблематика міжетнічних відносин	2	2	6
5.	Етнонаціональні процеси в українському суспільстві	4	4	6
6.	Соціологія міграції: загальна характеристика	2	2	6
7.	Сутність та типологія міграційних процесів	2	4	6
8.	Причини міграцій і моделі адаптації мігрантів	2	2	6
9.	Трудова та освітня міграція	4	4	6
10.	Проблематика вимушеної міграції	4	4	6
УСЬОГО		26	34	60

Загальний обсяг **120 год.** в тому числі:

Лекції – **26 год.**

Семінарські заняття – **34 год.**

Самостійна робота - **60 год.**

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Аза, Л. 2010. Етнічні субкультури: механізми відтворення. *Субкультурна варіативність українського соціуму*. К.: ІС НАНУ. С. 127-145.
2. Аза, Л. 2012. Конститування етнічності у смисловому контексті. *Смислова морфологія соціуму*. К.: ІС НАНУ. С. 151-173.
3. Аза, Л. 2017. Парадигмальність інтерпретації феномену етнічності. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 1, 26-32.
4. Проценко О. О. «Внутрішньо переміщені особи» як категорія теоретизування та соціальної практики. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*, 2018. Т. 21. № 4. С. 47-55.
5. Ровенчак О. *Соціологія міграції: міжнародні аспекти : навчальний посібник* / О. Ровенчак. —Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. —208 с.
6. Ташенко А. Ю. Дослідження, доступні кожному: міграція і війна з точки зору працівника, що не мігрує. *Ukrainian universities amidst new realities: the conservation of scientific and human resources : scientific monograph*. Riga, Latvia, 2024. С. 349–399. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-434-4-17>

Додаткові:

1. Аза, Л. 2007. Етносоціологія: сучасний контекст. *Соціологічна теорія: традиція та сучасність*. К.: ІС НАНУ. С. 203-227.
2. Аза, Л. 2014. Медійна репрезентація етнічності. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, 1, 6-14.
3. Арбеніна, В. 2007. *Етносоціологія. Підручник*. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/198765/mod_folder/content/0/%D0%90%D1%80%D0%B1%D1%94%D0%BD%D1%96%D0%BD%D0%B0%20-%D0%95%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F%20-%202007.pdf?forcedownload=1

4. Бондар Т. В., Ганюков О. А. Зовнішня міграція українців до та після повномасштабної агресії (порівняльний аналіз). *Український соціум*. 2023. № 1. С. 32-53. URL: <http://jnas.nbuiv.gov.ua/article/UJRN-0001404375>
5. Іванкова-Стецюк, О. 2012. *Церква у просторі міграцій: етнокультурні ресурси та соціоінтегративний потенціал релігійних спільнот українців*. Львів: Артос. С. 13-30.
6. Прибиткова І. М. Пострадянський міграційний перехід в Україні: до історії міграційних практик. *Український соціологічний журнал*, 2017. С. 87-90
7. Проценко О. О. Образ внутрішньо переміщених осіб в медійному дискурсі: критичний дискурс-аналіз повідомлень ЗМІ. *Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*, 2018. Т. 23. Вип. 1 (30). С. 122-130.
8. Ровенчак, О., Володько, В. 2015. *Міжнародна міграція: теорія та практика*. Львів: ЛНУ ім. І. Франка. С. 15-112.
9. *Структурні виміри сучасного суспільства: Навчальний посібник* / За ред. С. Макеєва. К.: ІС НАНУ, 2006. С. 292-316.
10. International Organization for Migration. URL: <https://www.iom.int/>
11. Malešević, S. 2004. *The Sociology of Ethnicity*. London: Sage. Pp. 160-185.
12. MAPA. Digital Atlas of Ukraine. URL: <https://gis.huri.harvard.edu/>
13. The UN Refugee Agency (UNHCR). URL: <https://www.unhcr.org/ua/>
14. Tiryakian, E. 2004. New Comparative Perspectives on Ethnicity and Ethnic Conflicts. *International Journal of Comparative Sociology*, 45, 147–159.
15. Tiryakian, E. 2006. For the Nation... but Which One? *Worlds in Sociology*. Sofia: St. Kliment Ohridski University Press. Pp. 431–442.
16. Tiryakian, E. 2007. When is the Nation no Longer? *Nationalism in a Global*. N.Y.: Routledge. Pp. 55-74.
17. Yuzva L. L., Tashchenko A. Iu. (2021) Both a hot topic and a hot button: migrants, security, economy and cultural identity via Ukrainian top media. *Visnyk of The Lviv University. Series Sociology*, vol. 15, pp. 162-182.
18. Yuzva, L., Tashchenko, A. 'Who contributes more?' How Ukrainian media construed migrants' life strategies vs. what the Ukrainian public wanted to know. *Humanit Soc Sci Commun* 8, 289 (2021). <https://doi.org/10.1057/s41599-021-00978-5>